

Utlåtande 2004: RIV (Dnr 323-1252/2004)

Minskning av möjligheter för taktikval på gymnasiet
Motion av Jan Björklund och Lotta Edholm (båda fp) (2004:14)

Kommunstyrelsen föreslår kommunfullmäktige besluta följande
Motion (2004:14) av Jan Björklund och Lotta Edholm (båda fp)
angående minskning av möjligheter för taktikval på gymnasiet
avslås.

Föredragande borgarrådet Erik Nilsson anför följande.

Bakgrund

Jan Björklund och Lotta Edholm (båda fp) har i motion 2004:14, *bilaga*, föreslagit att utbildningsnämnden får i uppdrag att genomföra en översyn av vilka kurser som ges som individuellt val på Stockholms gymnasieskolor och att se över omfattningen av rutinerna för reducering av program så att det inte sker i betygsmaximerande syfte.

Remisser

Ärendet har remitterats till Maria-Gamla stans stadsdelsnämnd, Spånga-Tensta stadsdelsnämnd, Älvsjö stadsdelsnämnd, utbildningsnämnden och stadsledningskontoret.

Maria-Gamla stans stadsdelsnämnd lämnar ärendet utan eget ställningstagande. Förvaltningen anser inte att den har tillräckliga kunskaper om förutsättningar för elevers möjligheter att göra taktikval.

Spånga-Tensta stadsdelsnämnd ställer sig positiv till förslag om undersökningar av elevers val.

Älvsjö stadsdelsnämnd anser att det är svårt att ha en uppfattning om motionärernas framförda farhågor och synpunkter, eftersom ansvaret åligger utbildningsförvaltningen.

Utbildningsnämnden anser att staden bör avvakta regeringens beslut, eftersom regeringen arbetar med de frågor som motionärerna tar upp.

Stadsledningskontoret anser att staden bör avvakta riksdagens behandling av frågan.

Mina synpunkter

Det är en mindre del av gymnasieutbildningens totalpoäng som är möjliga för eleven att välja individuellt. Naturligtvis ska det vara kvalitet i de kurser som våra gymnasieskolor erbjuder eleverna att välja. Det är också viktigt att de kurser som erbjuds har en anknytning till den inriktning som eleven har valt. Det är dock viktigt att respektera elevernas val och deras kompetens att göra val utifrån sitt framtida behov.

När det gäller antal elever som går på reducerat program så redovisar utbildningsförvaltningen en minskning av detta under de senaste åren och var 9% för läsåret 2002/2003 från att 1998/1999 läggat på 17%. Detta anser jag visar att rektorernas medvetenhet har ökat om det reducerade programmets syfte.

De problem som motionären beskriver behandlas i den s.k. Tillträdesutredningen. Där redovisas sex strategier för att optimera jämförelsetalet vid antagning till högskolan. Om dessa genomförs kommer de problem som motionärerna åsyftar att åtgärdas. Jag anser därför att staden inte ska fatta egna beslut om begränsningar utan invänta riksdagens beslut.

Borgarrådsberedningen tillstyrker föredragande borgarrådets förslag.

Reservation anfördes av borgarråden *Kristina Axén Olin*, *Sten Nordin* och *Mikael Söderlund* (alla m) och *Jan Björklund* (fp) enligt följande.

Vi föreslår kommunstyrelsen föreslå kommunfullmäktige besluta att

1. avslå föredragande borgarråds förslag till beslut
2. bifalla motionen
3. därutöver anföra följande:

Sedan början av nittiotalet har elevernas möjlighet till taktikval och betygsmaximering ökat kraftigt. 1990-talets reformer har lett till att stora grupper elever utnyttjar valfriheten i gymnasiet för att välja bort tunga och ansträngande ämnen, som

främmande språk (tyska, franska och spanska), och i stället väljer kurser i vad som närmast kan betraktas som hobby- eller underhållningsämnen. Det är orimligt att Stockholms stad tvingas avsätta resurser för gymnasiekurser av ren hobbykaraktär. Skolan ska vara en plats för kunskap.

Samtidigt har en utveckling ägt rum mot en grundskolefiering av gymnasieskolan och en gymnasiefiering av högskolorna. Denna utveckling måste brytas. De studieförberedande programmen ska förbereda eleverna för högskolan genom att ge goda ämneskunskaper.

För att locka eleverna att läsa även mer avancerade kurser måste antagningssystemet till högskolan reformeras. En viktig del i detta är att förbättra möjligheterna att sätta tydliga behörighetskrav över vad studenterna skall kunna för att få läsa kurser vid universitet och högskolor.

Samtidigt kan Stockholms stad inte nöja sig med att vänta på att regeringen eventuellt i en avlägsen framtid ändrar intagningssystemet till högskolan. Vi måste värna Stockholms elevernas intressen och vidta åtgärder nu. Som vuxna har vi ett ansvar att se till att eleverna i grund- och gymnasieskolan inte kan välja eller reducera bort vårt bildningsarv. Vuxenvärlden måste våga skicka tydliga signaler om vilka ämnen och kunskaper som är viktiga.

Särskilt uttalande gjordes av borgarråden *Margareta Olofsson* (v) och *Viviann Gunnarsson* (mp) enligt följande.

En skola som fokuseras kring betyg, istället för kunskap, skapar naturligtvis avarter i form av bland annat taktikval. Den rimliga slutsatsen av motionen borde vara att fundera över alla de negativa konsekvenser som betygssystemet medför. Vi förordar en skola där eleverna läser för att uppnå kunskap för livet, inte för att få så bra betyg som möjligt. En skola utan betyg måste självklart se annorlunda ut i många delar än den skola vi har idag. Drivkraften i denna skola är intresse och motivation i kombination med en god pedagogik, bra arbetsmiljö och stimulerande studiemiljö.

Kommunstyrelsen delar borgarrådsberedningens uppfattning och föreslår kommunfullmäktige besluta följande

Motion (2004:14) av Jan Björklund och Lotta Edholm båda (fp) angående minskning av möjligheter för taktikval på gymnasiet avslås.

Stockholm den

På kommunstyrelsens vägnar:
ANNIKA BILLSTRÖM

Erik Nilsson

Anette Otteborn

ÄRENDET

Jan Björklund och Lotta Edholm (båda fp) har i motion 2004:14, bilaga, föreslagit att utbildningsnämnden får i uppdrag att genomföra en översyn av vilka kurser som ges som individuellt val på Stockholms gymnasieskolor och att se över omfattningen av rutinerna för reducering av program så att det inte sker i betygsmaximerande syfte.

REMISSER

Ärendet har remitterats till Maria-Gamla stans stadsdelsnämnd, Spånga-Tensta stadsdelsnämnd, Älvsjö stadsdelsnämnd, utbildningsnämnden och stadsledningskontoret.

Maria-Gamla stans stadsdelsnämnd beslutade den 27 maj 2004 att överlämna ärendet utan eget ställningstagande.

Maria-Gamla stans stadsdelsförvaltnings tjänsteutlåtande daterat den 10 maj 2004 har i huvudsak följande lydelse.

Ansvar för gymnasieskolan ligger inte inom nämndens ansvarsområde. Förvaltningen har inte tillräcklig kunskap om vilka valmöjligheter som föreligger för gymnasieelever och om det finns möjlighet för elever att taktikvälja för att höja sina gymnasiebetyg.

Förvaltningen har emellertid inget att erinra mot att utbildningsnämnden ges föreslagna uppdrag för att utreda om förhållandena är sådana som de tas upp i motionen och om behov föreligger föreslå förslag till ändrade rutiner.

Spånga-Tensta stadsdelsnämnd beslutade den 25 maj 2004 att som svar på remissen överlämna och återropa stadsdelsförvaltningens tjänsteutlåtande.

Reservation anfördes av *Ann-Katrin Åslund m fl* (fp) och *Patric Simonson* (kd) till förmån för eget förslag till beslut enligt följande.

Vi reserverar oss mot beslutet då vi yrkat att stadsdelsnämnden beslutar bifalla motionen. Motionären pekar på missförhållanden som uppkommit på grund av taktikval för att kunna betygsmaximera. Detta har bland annat lett till att den generation som idag går ut gymnasieskolan kommer att vara den första på hundra år som är mindre språkkunnig än föräldragenerationen.

Alla ämnen är inte lika viktiga. Idag avsätts resurser till kurser av hobbykaraktär och tiden för tyngre teoretiska ämnen som t.ex. språk, matematik och historia har minskat kraftigt. Detta kombinerat med att socialdemokraterna minskat behörighetskraven till högskolan gör att vi ser det som mycket bekymmersamt i framtiden. Viktigt att notera är också att barn med invandrabakgrund riskerar att drabbas allra hårdast av ett sådant kravlöst utbildningssystem som Sverige har idag.

Särskilt uttalande gjordes av *Madeleine Jacobsson m fl* (m) enligt följande.

För moderaterna är valfrihet vare sig det handlar om skolan, vården eller omsorgen av oerhört stort värde. Hela vår politik bygger på att det är den enskilda människan som själv är bäst skickad att fatta avgörande beslut i livet. Och den rätten skall gälla alla!

Även i gymnasieskolan är det av yttersta vikt att eleverna har största möjliga valfrihet att själva välja de kurser och ämnen de vill studera. Vuxenvärlden har ett ansvar att stödja och tillrättalägga, men inte på ett sådant sätt att det går ut över valfriheten.

Spånga-Tensta stadsdelsförvaltnings tjänsteutlåtande daterat den 10 maj 2004 har i huvudsak följande lydelse.

Eftersom motionen behandlar frågor som ligger utanför stadsdelsnämndens direkta ansvars- och kompetensområde blir våra synpunkter av mer allmän karaktär och går inte närmare in på sakfrågorna.

Frågan om valfrihet i skolan är komplex och har flera politiska dimensioner. Avgörande är som alltid på vilket sätt skolan bäst uppnår de mål som ställts upp i styrdokumentet. I läroplanen för de frivilliga skolformerna (Lpf 94) definieras uppgiften för utbildning för ungdomar på följande sätt:

”Gymnasieskolan skall med den obligatoriska skolan som grund fördjupa och utveckla elevernas kunskaper som förberedelse för yrkesverksamhet och studier vid universitet och högskolor m.m. och som förberedelse för vuxenlivet som samhällsmedborgare och ansvariga för sina egna liv.”

Med denna definition vidgas gymnasieskolans uppgift att ”fördjupa och utveckla elevernas kunskaper” till att också erbjuda eleverna en ”förberedelse för vuxenlivet som samhällsmedborgare och ansvariga för sina egna liv”. Det blir därmed svårt att på ett generellt sätt avfärda en viss grupp av valbara kurser och individuella val. Varje kurs, liksom vilken omfattning den ska få, måste motiveras utifrån hur den bäst leder till måluppfyllelse för den enskilde eleven.

Förslaget att göra en översyn av vilka kurser som ges som individuellt val på Stockholms gymnasieskolor ställer vi oss bakom. Förvaltningen stödjer också motionens andra förslag, att se över rutinerna för reducering av program så att det inte sker i betygsmaximerande syfte. Den möjlighet till att modifiera program som skapades för elever med studiesvårigheter har uppenbarligen kommit att missbrukas

för andra syften. Detta leder till orättvisor och skapar en allmän misstro mot systemet. Det är därför angeläget att få en klar bild av hur problemet ser ut som grund för nödvändiga åtgärder.

Älvsjö stadsdelsnämnd beslutade den 25 maj 2004 att stadsdelsförvaltningens tjänsteutlåtande överlämnas som svar på remissen.

Älvsjö stadsdelsförvaltnings tjänsteutlåtande daterat den 6 maj 2004 har i huvudsak följande lydelse.

Eftersom förvaltningens mandat inte innefattar gymnasieskola när det svårt att ha en uppfattning om motionärens framförda farhågor och synpunkter. Däremot anser förvaltningen att utbildningsförvaltningen med all säkerhet kan analysera frågeställningarna och på ett tillfredsställande sätt föreslå åtgärder.

Utbildningsnämnden beslutade den 26 augusti 2004 att godkänna och överlämna förvaltnings tjänsteutlåtande till kommunstyrelsen.

Reservation mot utbildningsnämndens beslut anfördes *Helen Jäderlund Eckardt m fl* (fp), *Björn Wickström m fl* (m) och *Jonas Vikman* (kd) enligt följande.

Vi reserverar oss mot nämndens beslut då vi yrkade att nämnden skulle besluta

1. att tillstyrka motionen, samt
2. att därutöver anföra följande:

Sedan början av nittiotalet har elevernas möjlighet till taktikval och betygsmaximering ökat kraftigt. 1990-talets reformer har lett till att stora grupper elever utnyttjar valfriheten i gymnasiet för att välja bort tunga och ansträngande ämnen, som främmande språk (tyska, franska och spanska), och i stället väljer kurser i vad som närmast kan betraktas som hobby- eller underhållningsämnen.

Det är orimligt att Stockholms stad tvingas avsätta resurser för gymnasiekurser av ren hobbykaraktär. Skolan ska vara en plats för kunskap. De studieförberedande programmen ska förbereda eleverna för högskolan genom att ge goda ämneskunskaper. Som vuxna har vi ett ansvar att se till att eleverna i grund- och gymnasieskolan inte kan välja eller reducera bort vårt bildningsarv. Vuxenvärlden måste våga skicka tydliga signaler om vilka ämnen och kunskaper som är viktiga.

Stockholms stad bör inte nöja sig med att vänta på att regeringen eventuellt avser göra någonting utan istället värna stockholmselevernas intressen och gå före.

Mot bakgrund av vad som ovan anförts bör utbildningsnämnden tillstyrka motionen.

Utbildningsförvaltningens tjänsteutlåtande daterat den 9 augusti 2004 har i huvudsak följande lydelse.

Individuella val

I gymnasieförordningen, 5 kap 19§, står det att ”som individuellt val skall eleverna erbjudas varje kurs som förekommer på ett nationellt program i kommunen samt de nationellt fastställda kurserna Svenska C och Idrott och hälsa B. Även modersmålsundervisning och svenska som andra språk kan förekomma som individuellt val”. Individuella valet omfattar 300 poäng vilket innebär att eleven har möjlighet att fritt välja kurser. Kursernas innehåll kan, men behöver inte, överensstämma med programmets program mål. De kurser som eleverna erbjuds som individuella val är olika på skolorna. Kurserna anpassas efter intresse hos eleverna och vad lärarna kan undervisa i. Kurserna anpassas också efter vilka program som finns på skolan.

Alla program har även ett utrymme för valbara kurser. Dessa motsvarar 200-300 poäng. Inom de valbara kurserna finns det rekommendationer från Skolverket om vilka kurser, beroende på vilket program, som skolan måste erbjuda eleven. På många skolor finns det ett färdigt kurspaket som eleverna måste läsa. Dessa kallas ofta för profiler eller skolans val. Det kan handla om till exempel estetiska kurser, matematikkurser och mediakurser.

I februari 2004 kom Tillträdesutredningens betänkande ”Tre vägar till den öppna högskolan” (SOU 2004:29). I utredningen identifieras sex olika strategier som ”syftar till att optimera jämförelsetalet – inte till att skaffa sig för högskolan relevanta kurser – och där regelverket tillåter, i vissa fall uppmuntrar, dessa strategier”. Exempel på strategier är att byta nationella program mot specialutformade (då kan man välja bort t.ex. ett språk eller Fysik B och istället läsa några lokala kurser) och att välja lätta kurser framför svåra där sådana valmöjligheter finns (högskolans antagningsregler belönar en lättare kurs på samma sätt som en svårare).

För att komma till rätta med ovanstående strategier lämnar Tillträdesutredningen förslag på hur meritvärderingen av betyg skall ske. Där finns ett förslag om att gymnasiebetygen meritvärderas i två steg: först alla kurser som ingår i slutbetyget, och därefter de s.k. meritämnen. Utredaren föreslår ett system med 14 olika områdesbehörigheter som ett sätt att beskriva och organisera den särskilda behörigheten. För var och ett av dessa områdesbehörigheterna anges både behörighetsämnena och meritämnena. Behörighetsämnena anger de nödvändiga förkunskapskraven, medan meritämnena är ämnena som inte krävs för behörighet men som kan ge extra poäng. Syftet är att premiera för högskolan relevanta fördjupnings- och breddningsstudier. Tanken är att maximalt tre av de angivna meritämnena skall kunna ge extra poäng, med 1 poäng per ämne oavsett vilket betyg den sökande har.

Vidare skall bara nationella – inte lokala – kurser kunna ingå i meritvärdet.

Regeringen föreslår vidare i propositionen ”Kunskap och kvalitet – elva steg för utvecklingen av gymnasieskolan” (prop. 2003/04:140) att Skolverket skall godkänna av kommunen föreslagna lokala kurser. Därmed införs en nationell kvalitetskontroll avseende lokala kurser.

Reducerat program

”En elev kan befrias från undervisning i en eller flera kurser om eleven önskar det och har påtagliga studiesvårigheter som inte kan lösas på annat sätt. En elev får befrias från kurser som motsvarar högst tio procent av det antal gymnasiepoäng som krävs för ett fullständigt nationellt eller specialutformat program. Beslut enligt denna paragraf fattas av rektorn.” Gymnasieförordningen 5 kap 23§.

För att ha grundläggande behörighet till högskolan måste en gymnasieelev vara godkänd i nittio procent av kurserna som krävs för ett fullständigt program.

I stadens kvalitetsredovisning för stadens skolväsende finns uppgifter om andelen elever med reducerat program sedan några år tillbaka.

Utbildningsförvaltningen har fört diskussioner med stadens gymnasierektorer om andelen elever med reducerat program och som siffrorna nedan visar har andelen elever med reducerat program minskat under det senaste läsåret. Mest har det minskat på skolor som har ett relativt högt betygsmedelvärde.

Läsår	Andel elever med reducerat program
1998/1999	17 %
1999/2000	16 %
2000/2001	16 %
2001/2002	14 %
2002/2003	9 %

Även möjligheten att skaffa reducerat program är en av de sex strategier Tillträdesutredningen identifierat för att optimera jämförelsetalet. Denna möjlighet att förbättra konkurrenskraften genom att i taktiskt syfte skaffa reducerat program föreslås tas bort.

Tillträdesutredningens föreslagna åtgärder föreslås införas år 2007.

Förslag till beslut

I och med att regeringen arbetar med en proposition om nya tillträdesregler för högskolan och där frågan om taktikval, lokala kurser och reducerat program behandlas föreslår utbildningsförvaltningen att staden avvaktar regeringens förslag.

Stadsledningskontorets tjänsteutlåtande daterat den 26 augusti 2004 har i huvudsak följande lydelse.

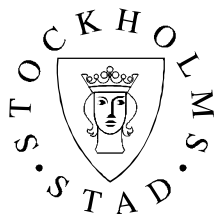
Kunskap är grunden för tillväxt och för ett samhälles utveckling. Investering i utbildning torde vara en av de mest effektiva metoderna för att skapa tillväxt. Kunskap är också grunden för den enskilde individens möjligheter att kunna förverkliga sina livsdrömmar. Stadens mål att alla elever skall uppnå betygsnivån godkänt i de tre kärämnena matematik, svenska och engelska är viktigt för att så många ungdomar som möjligt skall kunna studera vidare på gymnasiet. Gymnasieskolan måste vara utformad så att den kan ge ungdomar en god grund för fortsatta studier alternativt utgöra ett avstamp för en önskad yrkesinriktning. Samtidigt är det viktigt att innehållet i gymnasiet svarar mot de krav som dagens och morgondagens arbetsmarknad ställer. Således krävs såväl bredd som djup, där innehållet anpassas till såväl den enskilde elevens förutsättningar och vilja som till omvärldens krav.

Motionärerna är kritiska till att ämnesblockens valbara kurser och individuella val tar ett stort utrymme och därmed minskar tiden för ”tyngre teoretiska ämnen” på de studieförberedande programmen. Man ser en fara i detta och menar att bildningsarvet förfuskas.

Gymnasieskolan skall enligt sina statuter förbereda eleverna för yrkesverksamhet och fortsatta studier men också för ”vuxenlivet som samhällsmedborgare och ansvariga för sina egna liv” (Lpo 94). Detta ger enligt stadsledningskontorets uppfattning för utrymme för ämnesinriktningar och kurser utanför de traditionella teoretiska och yrkesförberedande. Kontoret menar att sådana val bör finnas om gymnasiet skall kunna svara mot elevernas önskade inriktningar.

Reducerade program infördes för att ge elever med påtagliga studiesvårigheter möjlighet att ändå uppnå behörighet till högskolestudier. Det är rektor på varje skola som beslutar om vilka elever som skall ges denna möjlighet. Om en alltför liberal syn på hur målgruppen kan se ut tillämpas leder det givetvis till oönskade effekter. Risken finns då att, som motionärerna påpekar, elever taktikväljer och väljer bort vissa ämnen för att få upp sitt snittbetyg.

Problemet uppmärksammas i det nyligen framlagda betänkandet ”Tre vägar till den öppna högskolan” (SOU 2004:29). Där konstateras att reducerat program har kommit att bli en förhållandevis vanlig åtgärd på framförallt det samhällsvetenskapliga programmet. Utredaren menar att möjligheten att använda reducerat program som konkurrensmedel bör tas bort. Stadsledningskontoret anser att staden bör avvakta riksdagens behandling av frågan.

KOMMUNFULLMÄKTIGE

Motioner

2004:14

2004:14

Motion av Jan Björklund och Lotta Edholm (båda fp) om minskning av möjligheten för taktikval på gymnasiet

Den generation som nu går i gymnasieskolan kommer att vara den första på över hundra år som är mindre språkkunnig än föräldrargenerationen. Orsaken är den omfattande valfrihet som införts i den svenska skolan. Tiden för tyngre teoretiska ämnen, som moderna språk, matematik och historia, har minskat kraftigt på de studieförberedande programmen. I stället avsätts mellan en och tre terminer för ämnesblocken valbara kurser och individuellt val. Som individuellt val kan eleverna gå kurser i att jaga, köra bil och blanda drinkar.

Det är inte rimligt att Stockholms stad tvingas avsätta resurser för gymnasiekurser av ren hobbykaraktär. Skolan ska vara en plats för kunskap. De studieförberedande programmen ska förbereda eleverna för högskolan genom att ge goda ämneskunskaper.

1998 sänkte den socialdemokratiska regeringen behörighetskraven till högskolan. I dag räcker det med att en gymnasieelev är godkänd i nittio procent av kurserna som krävs för ett fullständigt nationellt program. Samtidigt med sänkningen av inträdeskraven, infördes möjligheten för gymnasieelever att läsa ett reducerat program. Det innebär att eleven befrias från undervisning i en eller flera kurser, dock maximalt tio procent av det antal gymnasiepoäng som krävs för ett fullständigt nationellt eller specialutformat program.

Ursprungligen var möjligheten att reducera ett program reserverad för elever med påtagliga studiesvårigheter som inte kunde lösas på något annat sätt. Det har dock alltid funnits en misstanke om att skolorna låter eleverna reducera sina program för att höja snittbetyg. En fingervisning är att det

genomsnittliga meritvärdet på några skolor är mycket högt, samtidigt som många eleverna läser ett reducerat program.

Som vuxna har vi ett ansvar för att elever i grundskola och gymnasium inte kan välja eller reducera bort vårt bildningsarv. Vuxenvärlden måste skicka tydliga signaler om vilka ämnen och kunskaper som är viktiga.

Vi föreslår kommunfullmäktige besluta att

1. utbildningsnämnden får i uppdrag att genomföra en översyn av vilka kurser som ges som individuellt val på Stockholms gymnasieskolor
2. utbildningsnämnden får i uppdrag att se över omfattningen av rutinerna för reducering av program så att det inte sker i betygsmaximerande syfte.

Stockholm den 15 mars 2004

Jan Björklund

Lotta Edholm